

‘Het gaat om wat er niet gezegd wordt’

Andere tijden presentator Hans Goedkoop schreef een boek over zijn opa, generaal-majoor Van Langen, die diende bij het KNIL en de opdracht had het leger te ontmantelen. Het werd een eerherstel voor een man die in de vergetelheid was geraakt.

Door Ricci Scheldwacht Fotografie Armando Elio

Het begon toen hij samen met zijn collega's van het tv-programma *Andere tijden* aan een aflevering over Nederlands-Indië werkte. Een van hen liet hem een oud bioscoopjournaal zien met de titel 'Nederlandse troepen ontruimen Djokja' en vroeg hem: 'Zeg Hans, kan het zijn dat dit jouw opa is?'

Hans Goedkoop (Ermelo, 1963) keek naar het beeldscherm en was verrast. De KNIL-officier die de leiding over de operatie had, kolonel Van Langen, was inderdaad zijn opa: 'Het rare is dat ik al jaren bij *Andere tijden* werkte en het is daar wekelijkse routine dat je lang vergeten materiaal van vroeger vindt, maar ik had er nooit bij stilgestaan dat je ook dingen over je eigen geschiedenis kon vinden.' In de man op de film herkende hij zijn opa helemaal. Hij ontwaarde dezelfde, ietwat hoekige, ongeduldige motoriek waarachter een zekere verlegenheid schuilging. 'Mijn opa heeft een vrij imposante carrière gemaakt, maar hij durfde bijvoorbeeld niet een winkel in te gaan. Daar was hij te verlegen voor. Om daar overheen te stappen had hij zich die martiale motoriek aangemeten.'

Enthousiast belde Hans Goedkoop zijn moeder om haar over de film te vertellen. 'Dat werd een heel raar gesprek, van haar kant vooral zwijgend. En toen vroeg ik: ma, je hebt die film vroeger toch wel gezien? Maar ze kon het zich niet meer herinneren.'

Vier jaar geleden overleed zijn moeder. Voor hem het moment om uit te zoeken en op te schrijven wat er in Indië met zijn opa was gebeurd. Eerst alleen voor de familie, maar al snel zag hij in dat het een boek moest worden. Omdat het een verhaal was dat dringend verteld moest worden, schrijft hij in het voorwoord, en dat veel zegt over het einde van het KNIL en van Nederlands-Indië. Maar vooral omdat hij met een verhaal over zijn opa de herinnering aan zijn eigen moeder levend zou houden, zegt Hans Goedkoop. Háár geschiedenis kende hij ruwweg wel: 'Mijn moeder is in 1931 in Indië geboren. Ik weet niet waar, want het was een militair gezin, dus ze reisden veel. Mijn opa en oma en hun drie dochters zijn de hele archipel over geweest. Ze hebben tot 1939 in Indië gewoond. In dat jaar ging mijn opa met groot

verlof en kwam hij met zijn hele gezin terug naar Nederland. De oorlog hebben ze hier meegemaakt. Mijn opa weigerde de loyaliteitsverklaring te ondertekenen. Hij heeft de oorlog als Nederlands legerofficier in een Duits gevangenkamp doorgebracht. Na de bevrijding kwam hij terug naar Nederland en als KNIL-officier moest hij direct weer terug in actieve dienst naar Indië. Mijn oma ging met hem mee. De drie kinderen bleven in Nederland achter. Zoals het vaak bij Indische families ging, werden ze bij "een tante" ondergebracht. Ik kende die geschiedenis dus wel globaal, maar ik had me nooit gerealiseerd dat mijn moeder na haar negende zonder vader was opgegroeid. In haar latere jeugd was ze helemaal niet zo bezig met die vader, laat staan met wat hij later in Indië deed.'

In *De laatste man* probeert Hans Goedkoop de lacunes in het geheugen van zijn moeder op te vullen door op onderzoek te gaan in de archieven. Het had de familie altijd bevreemd dat zijn opa, weer eenmaal terug in Nederland, alleen nog een baan had kunnen

'Tot ik me realiseerde dat die onderscheiding geen beloning was omdat hij zo'n goede vaderlander was, nee het was een beloning, omdat hij ondanks al zijn tegensputteren toch aanvaardde dat Indië hem uiteindelijk ontnomen werd'

krijgen als adviseur bij de Haagse brandweer. Hoe was dat mogelijk? In 1948 had zijn opa, toen nog kolonel Van Langen de stad Djokja veroverd en daarbij Soekarno gearresteerd, waarna hij werd bevorderd tot generaal-majoor. De overwinning zou van korte duur zijn: Nederland moest zijn kolonie opgeven en Indonesië werd in 1949 onafhankelijk verklaard. Van Langen behoorde tot de legerleiding die de ontmanteling van het KNIL ten uitvoer moest brengen. Voor tienduizenden manschappen, wapens, gebouwen moest een nieuwe bestemming worden gevonden, allemaal in samenspraak met de Indonesiërs. Als chef-staf van de generale staf van Nederlandse troepen in Indië vervulde Van Langen een centrale rol in het gehele proces. Toen op 26 juni 1950 het KNIL werd opgeheven werd hij onderscheiden met de Bronzen Leeuw, een hoge militaire onderscheiding. Maar met het verdwijnen van de kolonie kwam er ook abrupt een einde aan Van Langens carrière. Wat was daarvan de reden? In het boek beschrijft Hans Goedkoop hoe hij in de archieven op zoek gaat naar een antwoord. Er moest toch een brief, een document, een rapport te vinden zijn waarin dat stond?

Een paar keer denkt hij de verklaring gevonden te hebben. Het blijkt dat zijn opa heeft geholpen om de omstreden Raymond Westerling uit Indonesië te laten ontsnappen, nog voordat die door de Indonesiërs terechtrechtelijke executies laten uitvoeren onder de bevolking van Zuid-Celebes. De legerleiding en de politiek die een internationale aanklacht wegens krijgsexcessen vreesden, probeerden de zaak in de doofpot te stoppen, maar lieten Westerling ongemoeid omdat hij onder de troepen en ook in Nederland ongekend populair was en als een held werd gezien. Toen Indonesië in 1949

onafhankelijk werd, bleek dat Westerling de kolonie niet zonder slag of stoot wilde opgeven. Hij plande in 1950 een staatsgreep, maar die mislukte. Westerling bleef op vrije voeten en wist, als door een wonder, geruisloos uit Indonesië te ontsnappen. Zijn plotselinge verdwijning maakte hem in de ogen van velen nog legendarischer.

Van Langen organiseerde de ontsnapping van Westerling buiten medeweten van de Hoge Commissaris Hirschfeld, de hoogste vertegenwoordiger van Nederland in Indonesië sinds de machtsoverdracht. Die is woedend omdat Van Langen hem niet op de hoogte heeft gesteld en daarmee de relatie met het nieuwe Indonesië op het spel zette. Als de Indonesiërs protesteren, eist Hirschfeld het vertrek van Van Langen. Toch blijft deze op zijn post.

In het Nationaal Archief in Den Haag vindt Hans documenten die verklaren waarom zijn opa toch mocht aanblijven. De Nederlandse regering onder leiding van Drees en notabene ook de Hoge Commissaris Hirschfeld zelf, zoals uit de documenten blijkt, waren het erover eens dat Westerling een lastpak was die zo snel mogelijk uit Indonesië moest verdwijnen. En ook de Indonesiërs waren Westerling liever kwijt dan rijk, constateert Hans tot zijn verrassing. De Indonesische regering zag ertegenop om Westerling te arresteren, omdat dat opnieuw tot bloedvergieten zou kunnen leiden en de broze relatie tussen Nederland en het nieuwe Indonesië zou kunnen schaden. Van Langen heeft met de ontsnapping van Westerling alle partijen juist een dienst bewezen, concludeert Hans.

Het is niet de enige keer dat hij tijdens zijn zoektocht op het verkeerde been wordt gezet. In het boek beschrijft hij hoe hij nog meer brieven en documenten vindt waaruit blijkt dat zijn opa het oneens is met de poli-

tieke besluiten die in Den Haag worden genomen, maar telkens is de uitkomst dat Van Langen op zijn post mag blijven. De regering blijft in hem de gewezen persoon zien die de opheffing van het KNIL tot een goed einde kan brengen. Dus blijft Van Langen zijn taak uitvoeren. Tot en met de laatste dag, waarop het KNIL wordt opgeheven en hij wordt onderscheiden met de Bronzen Leeuw. Hans: 'Ik heb heel lang gedacht dat er een stuk papier bestond dat zou verklaren waarom mijn opa later in Nederland op een zijspoor is beland. Ik ben eindeloos blijven zoeken en toen realiseerde ik me: dat document is er niet.'

Het bracht hem zelfs aan het twijfelen hoe hij zijn boek tot een goed einde moest brengen. 'Ik heb heel lang gedacht: ik kom er niet uit. Het slaat allemaal nergens op. Je vindt allemaal bronnen van conflict rond mijn opa, maar uiteindelijk krijgt hij toch die onderscheiding. En daarmee viel al het materiaal dat ik had verzameld uit mijn handen. Tot ik me realiseerde, en dat heb ik uiteindelijk ook zo opgeschreven, dat die onderscheiding geen beloning was omdat hij zo'n goede vaderlander was, nee het was een beloning, omdat hij ondanks al zijn tegensputteren toch aanvaardde dat Indië hem uiteindelijk ontnomen werd. Hij schikte zich daarin. En daarvoor werd hij beloond.'

Hans zag in dat hij op een andere manier naar het materiaal moest kijken, wilde hij het kunnen interpreteren. 'Het gaat erom wat er *niet* gezegd wordt. Naar de reden waarom mensen die geschiedenis willen verzwijgen. Als de kolonie ophoudt te bestaan, wat gebeurt er dan met de mensen die uit dat koloniale leven komen? Uiteindelijk gaat het boek over heel ambigue gevoelens van waar hoor je bij. Dat is eigenlijk waar ik telkens op stuitte in de conflicten die mijn

opa met de politiek heeft. Het gaat telkens om kwesties van loyaliteit. Dat schrijf ik ook ergens tegen het eind van het boek als ook de leiding van het KNIL constateert dat het leger helemaal uit elkaar dreigt te vallen en allerlei ministers de legerleiding opdragen om het gezag binnen het KNIL te herstellen. De legertop krijgt dan de opdracht om de loyaliteit bij de manschappen af te dwingen. Mijn opa schrijft dan een rapport, waarin hij vaststelt dat wij die loyaliteit verliezen, want er zijn veel inheemse troepen en die hebben geen boodschap meer aan ons. En wat wil je ook, ze hebben niks meer van Nederland te verwachten. Mijn opa zag aankomen dat het grootste gedeelte van het KNIL daar gewoon werd achtergelaten en dan kun je wel loyaliteit van die mannen eisen, maar loyaliteit vereist een zekere wederkerigheid. Nederland stond op het punt om ze te laten vallen. Waarom zouden ze dan nog loyaal zijn aan ons? Dat is waar hij Den Haag telkens op wijst en vervolgens keert zich dat tegen hem, want hij verplaatst zich in het Indische standpunt. En dat is hinderlijk voor Den Haag, want daarmee zegt hij: mijn loyaliteit ligt daar. En daarmee zegt hij tegen zijn eigen regering: mijn loyaliteit ligt niet bij jullie, want jullie gedragen je schofterig tegen mijn mensen. Natuurlijk wordt het allemaal in bedekte termen gezegd, maar ik denk dat het hem emotioneel zo raakte, dat hij dacht: jullie godverdomde klootzakken in Den Haag, zien jullie niet wat jullie met mensen doen? Het is gewoon woede, onmacht, machteloosheid. De kern is: hij koos voor het Indische leven dat werd afgebroken. Maar door zo duidelijk daarvoor te kiezen, koos hij tegen Den Haag en had Den Haag geen boodschap meer aan hem. Einde carrière. Hij werd kwijt gemaakt zoals de herinnering aan Nederlands-Indië werd kwijt gemaakt. Pas door dit verhaal uit te zoeken ben ik gaan zien dat hij in een soort spleet van de tijd was gevallen.'

Afgedankt. Op een zijspoor gezet. 'Net zoals die duizenden anderen die in het zogeheten vaderland een nieuw bestaan probeerden op te bouwen.' Ze herinnerden Nederland aan iets waaraan het niet herinnerd wilde worden. En dan gebeurt er wat er bij zoveel mensen die uit Indië kwamen is gebeurd, schrijft hij. 'De kinderen moesten anders worden dan zichzelf – en dikwijls lukte dat zo goed dat ze hun kroost op afstand plaatsten van hun leven, hun verhaal, hun alles. Bij hen hield het op. Met hen zou het verdwijnen.'

Toch wist Hans Goedkoop als kind al dat er iets was zoals Indisch. Toen hij nog op de lagere school zat en tussen de middag thuiskwam, wist hij precies wanneer zijn moeder met zijn oma had gebeld, want dan kreeg ze een beetje een Indisch accent. Oma Bartels, die met opa Van Langen was getrouwd was een Indische vrouw. Als kind had ze ooit ongelooflijk van haar moeder op haar kop gekregen toen ze had gevraagd: 'Wie is die baboe op onze familiefoto?' Haar moeder was toen heel boos geworden. 'Dat is je oma,' had ze gezegd. 'Ik heb twee broers die allebei heel wit en rossig zijn. Daar is helemaal niets Indisch aan. Maar ik zit soms djongkok de krant te lezen. Mijn broers kunnen dat niet, die vallen dan achterover. Ik vind het heel lekker om zo te zitten. Als mijn moeder mij zo zag, zei ze tevreden: "Heb ik toch nog een Indisch kind gekregen."'

Het was een van de spaarzame keren dat er thuis over Indië werd gesproken. Natuurlijk, ze aten soms Indisch – zijn moeder kon geweldig Indisch koken – en als ze op bezoek gingen bij opa en oma in Den Haag in de flat aan de Laan van Meerdervoort met een Djokja zilveren theeservies, een Chinese kist, een djatihouten boeddha en een koperen sierkanon was Indië aanwezig. Als

Of we last hebben van de crisis, wordt ons wel eens gevraagd. 'Nee, hoor', is stevast ons antwoord, 'bij ons is het al 56 jaar crisis'. Lieve, dierbare, toegewijde lezers, *Moesson* heeft 1.001 edities uitgebracht en wil nu in een jaar tijd 1.001 nieuwe abonnees. Die hebben we nodig. En hopelijk hebben onze nieuwe abonnees ons ook nodig! Daar zullen wij in ieder geval alles aan doen. Haal iemand over, word zelf abonnee of gééf een abonnement.

Mail naar redactie@moesson.com of bel 033 - 4 611 611.

Nieuwe abonnees augustus 2012

Mw. I. Andrea-Neiland, Oostzaan. Mw. M. Andreas, Amersfoort.
Mw. H. Arends, Eindhoven. Dhr. J. Bosmans, Eindhoven. W. van den Broek-van Ligten, Amsterdam. Mw. C. Bronkhorst, Capelle aan den IJssel. Mw. W. Claassen, Houten. Mw. Y. Geldtmeijer, Zeist. Dhr. G.G. Gerspach, Diemen. Mw. J. Gubbels-Meijer, Heerhugowaard. Mw. J. van Hattem, Amsterdam. Dhr. D. Hempel, Almere. Mw. van der Heijden, Geldrop. Mw. R.G.Y. Hunter, Heerlen (L). Mw. B. Jans, Amsterdam.
Dhr. R.P. Knaap, Koedijk. Mw. O. Lakeman, Almere. Dhr. E.W.J. de Leau, Twello. Mw. S. Liem, Delft. Dhr. M. Mulder, Dodewaard. Mw. S. Muller, Deventer. Dhr. R. von Oerthel, Hengelo (Ov). Mw. V. Philippus, Amsterdam. Mw. C.J. Prang-Alt, Leiderdorp. Dhr. C.A. Smits, Leiden. Mw. T.C. Smulders-Geraerts, Rosmalen. Dhr. S. van Soest, Den Haag. Dhr. R. M.B. Triik, Nieuwegein. Dhr. L.H.J. Versteegen, Apeldoorn. Mw. F. de Vries, Bovensmilde. Mw. F. van der Weerd, Den Haag. Mw. M. de Zwart-Nes, Driebergen. Dhr. J. Aoijs, Bali. Mw. M.C. van Gils, Spanje. Dhr. J. Rietdijk, Californië.

Ajo! Neem een abonnement of geef het kado aan uw familie, teman, tjoetjoe, sobat, geheime liefde.

12 x Moesson + de dvd
Daar werd wat groots verricht
voor € 47,65 (i.p.v. € 66,65)*

Kijk snel op **pagina 16** voor de **aanbieding!**

Al 55 jaar Stichting Hulp aan Landgenoten in Indonesië.

Blijf Halin Steunen.

800 arme voormalige landgenoten zijn afhankelijk van hulp uit Nederland.

Voor meer informatie Koop "Familie gebleven" en zie www.stichtinghalin.nl giro 308 tnv Stichting Hulp aan Landgenoten in Indonesië

JAVASTRAAT 52
2585 AR DEN HAAG
Tel. 070-3461285 halin@hetnet.nl

Indonesische Catering Partyservice

Bami Kwa

levert door heel Nederland

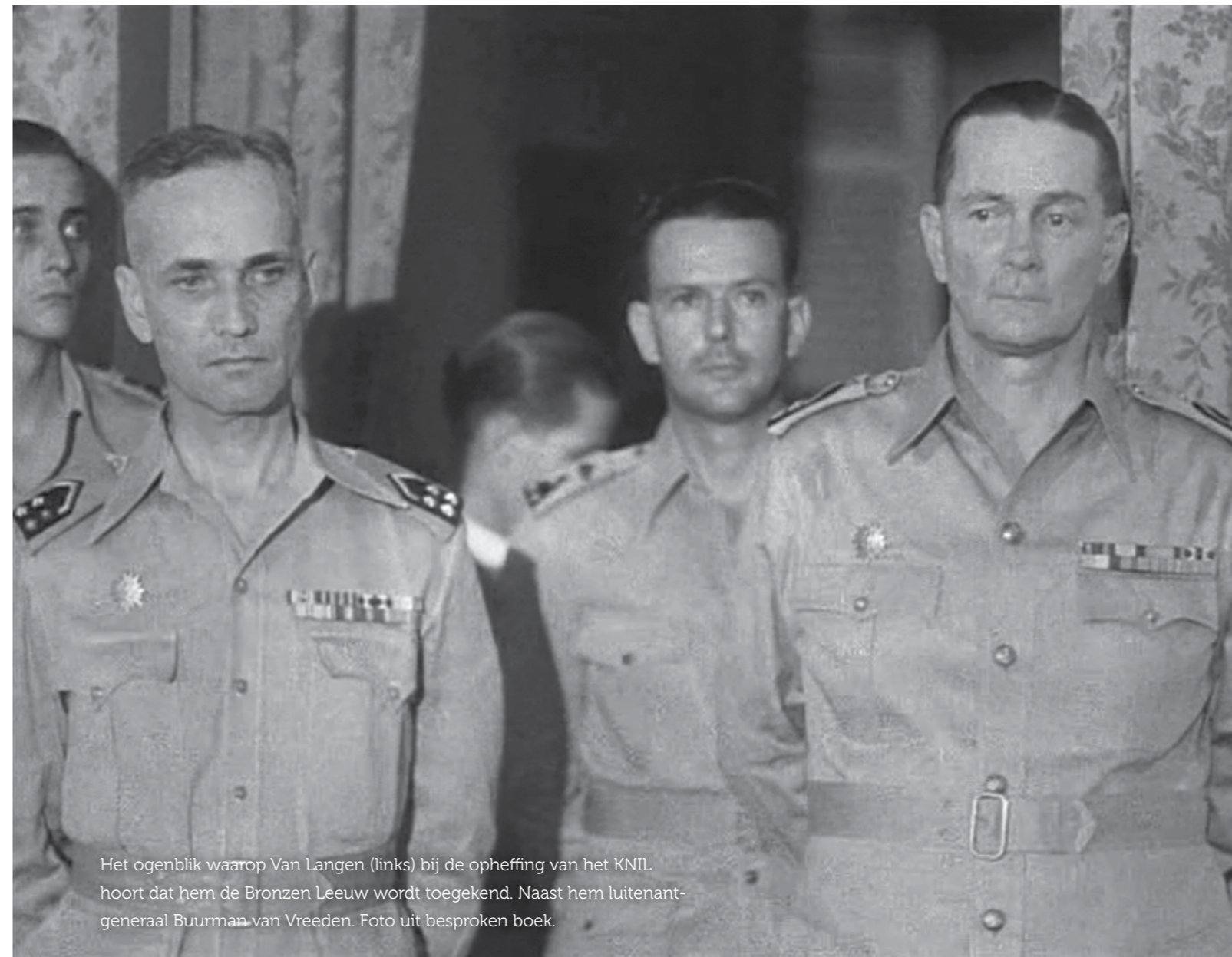
Meer dan 50 jaar ervaring in levering van complete buffetten
Indonesische culinaire hoogstandjes op iedere locatie.

BAMI KWA
De enige echte sinds 1958!

Vrijblijvende info:

Richard Leidelmeijer t. 070 - 364 65 23/06 - 51 59 02 74
info@bamikwa.nl www.bamikwa.nl

Het ogenblik waarop Van Langen (links) bij de opheffing van het KNIL hoort dat hem de Bronzen Leeuw wordt toegekend. Naast hem luitenant-generaal Buurman van Vreeden. Foto uit besproken boek.

ze met hun opa in het bos gingen wandelen, vertelde hij hoe hij met zijn manschappen patrouilles liep.

'Eigenlijk is er maar één ding in mijn leven waar ik spijt van heb', zei zijn opa op een keer. 'Dat mijn revolver niet per ongeluk is afgegaan toen wij Soekarno hadden.' En als hij met zijn kleinzoons stoeide, zei opa altijd: 'Ha ik ga jou tjingtjangen.' Een paar jaar geleden pas hoorde Hans Goedkoop wat tjingtjangen betekent. 'Dat geeft wel aan hoe die tijd de leefwereld van mijn opa beheerste en dat er daarna eigenlijk niks meer kwam.'

Het klinkt pathetisch, zegt hij, maar hij voelde het als een verplichting om dit boek af te maken. Tegenover zijn opa, zijn moeder, de hele familie, zichzelf, en uiteindelijk ook

tegenover al die anderen uit Indië die met het einde van de kolonie in de marge zijn verdwenen. 'In een betrekkelijk ingewikkeld boekje van nog geen veertien duizend woorden heb ik geprobeerd om uit te leggen wat ik ben gaan inzien. Het gaat over iemand die is kwijt gemaakt. En als je die persoon hebt

gekend en je realiseert je dat hij eigenlijk gewoon is gedumpt, heeft dat iets onacceptabels. En dan ben ik ook nog historicus. Dus als er iemand is die daar nog iets aan kan doen, ben ik het.' ■

Hans Goedkoop's *De laatste man; Een herinnering* verschijnt 14 augustus bij uitgeverij Atlas-Contact en kost € 14,95. Tegelijk met het boek wordt een website gelanceerd waar lezers en betrokkenen hun verhaal over het einde van het KNIL openbaar kunnen maken: www.delaatsteman.nl